

نبرد ادیان به جای گفتوگوی تمدن‌ها

علی باقری با گذشت یک هفته از عملیات توفان الاقصی ریشه‌های بروز بحران را بررسی می‌کند

با کنار گذاشته شدن ایده گفتوگوی تمدن‌ها، تنازع و نبرد میدان‌دار می‌شود

مهدی بیگ‌اوغلی

آیا رخدادهاي اخير در منطقه را مي‌توان مبتني بر تئوري برخورد ادیان و تمدن‌هاي هانتینگتون تحليل و تفسير کرد؟ این پرسشی است که به نظر می‌رسد لازم است در بطن مناقشه اخیر بیشتر مورد توجه تحلیلگران قرار بگیرد. سال 93 بود که تئوری نبرد تمدن‌های ساموئل هانتینگتون در پاسخ به کتاب «پایان تاریخ و آخرین انسان» فوکویاما منتشر شد؛ تئوری‌ای که تلاش می‌کرد تصویری از جهان تک‌قطبی پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و فروریزی دیوار برلین ارائه کند. دوم خرداد 76 و حدوداً 4 سال پس از انتشار این کتاب، جنبشی در ایران به لیدری سید محمد خاتمی روی کار آمد که در رسانه‌های غربی از آنها ذیل عنوان رفورمیست‌ها یاد می‌شد. خاتمی گفتمانی تازه را در ایران و منطقه پایه‌گذاری کرد که منشأ تحولات بسیاری شد. یکی از مهم‌ترین ایده‌های سید محمد خاتمی که در برابر تئوری نبرد ادیان و تمدن‌ها مطرح شد، ایده گفتوگوی ادیان و تمدن‌ها بود. خاتمی و اصلاح‌طلبان ایرانی به دنبال آن بودند جهان را متوجه خطراتی کنند که برخوردهای افراطی ادیان و تمدن‌ها ممکن است ایجاد کند. امروز و در بطن منازعه فلسطینیان و اسرایلی‌ها، افکار عمومی جهانی بیشتر از هر زمان دیگری، معطوف خطراتی است که ممکن است از دل برخورد

ادیان و تمدن‌ها شکل بگیرد. «اعتماد» در جریان گفت‌وگو با علی باقري، فعال سياسي اصلاح‌طلب تلاش کرده ضمن واکاوي ریشه‌هاي بحران اخير راهکارهاي عملي براي عبور از چالشها را نيز مورد بررسي قرار دهد.

يك هفته از آغاز عمليات توفان‌الاقصي مي‌گذرد و در اين يك هفته دامنه وسيعي از مواضع متفاوت و متضاد در خصوص اين رخداد اتخاذ شده‌اند. شما ریشه‌هاي بحران اخير را چطور ارزيابي مي‌کنيد؟

معادله فلسطين يك معادله قديمي در جهان است و ابعاد روشني دارد. واقعي است که اختلاف تحليلي و برداشت چنداني درباره آن در جهان وجود ندارد. سرزمين يك ملت غصب شده و مردم مظلوم فلسطين آواره شده و جذب ساير کشورها شده‌اند. بخش ديگري از مردم هم در سرزمين فلسطين باقي مانده و پس از مبارزات و مذاکرات و پيمان‌ها و... نهايتا بخش‌هاي بسيار اندکي از سرزمين مورد بحث، محل استقرار ملت فلسطين شده است. اما همين سرزمين‌هاي محدود هم از سوي اسراييلي‌ها به رسميت شناخته نشده تا معادله حل و منازعه فلسطين به شرايط پايداري برسد.

شرايط پايدار از نظر شما يعني چه؟

يعني تامين حداقل حقوق صاحبان اصلي اين کشور. مردم مظلومي که صاحبان اصلي اين کشور بوده‌اند و بايد حداقل از حقوق را برخوردار شوند. اين حداقل يك پهنه جغرافيايي و شرايط استيبيل براي زندگي است. داشتن حاکميت و دولت مقتدر و مسلط هم پيشزمينه‌هاي آن است. چون اين بايدها به وقوع نپيوسته، شرايط ناپايداري در منطقه شکل گرفته است که مانند آتش‌فشان خاموشي هر آن امکان فوران زبانه‌هاي خشم وجود دارد. اين اصل موضوع و ریشه رخدادهاي اخير در فلسطين اشغالي است.

یعنی منازعه اخیر میان فلسطین و اسرائیل هیچ ویژگی متفاوتی نسبت به نمونه‌های قبلی ندارد؟

اگر قرار باشد به یک ویژگی خاص اشاره شود، ابتکار عمل فلسطینی‌ها در این نوبت است. در رخدادهاي اخیر، وجود ابتکار عمل از سوی فلسطینی‌ها شرایط تازه‌ای را شکل داده است. در آغاز تهاجمی از جانب فلسطینی‌ها علیه اسرائیل شکل گرفت و تلفات بی‌سابقه‌ای را ثبت کرد. این تلفات و این ابتکار عمل‌ها رخداد اخیر را منحصر به فرد می‌سازد. تلفات و آسیب انسانی ماجرای اخیر و تبعات پس از آن، این دور از تنش‌ها را بسیار خاص کرده است. بر اساس آخرین آمارها، حداقل حدود 4 هزار نفر از دو طرف ظرف 1 هفته از میان رفته‌اند. مجموعه این موارد رخداد اخیر را به نمونه‌ای استثنایی در نمونه‌های اینچنینی بدل ساخته است.

شما به ابتکار عمل فلسطینی‌ها و نیروی مقاومت در رخداد اخیر اشاره کردید. این کنشگری متفاوت به چه دلایلی ممکن است شکل گرفته باشد؟

بخشی از این ابتکار عمل شاید به توفیق اندک (اگر نگوئیم ناکامی) تلاش‌های مسالمت‌جویانه طی دهه‌های اخیر باز می‌گردد. روندی که عملاً اذهان دو طرف را به سمت مطالبه حق بر اساس استفاده از قوه قهریه پیش می‌برد. در کنار این موضوع، طی 1 دهه اخیر در منطقه دسترسی نیروهای فلسطینی به سلاح‌های مدرن‌تر و پیشرفته‌تر بیشتر شده است. البته این دسترسی فقط مختص به فلسطین نیست و بسیاری از کشورهای دیگر از این ظرفیت بهره‌مند شده‌اند. فراگیری دسترسی به سلاح‌های قوی‌تر، مدرن‌تر به دلیل گسترش و پیشرفت علوم و فنون و تکنولوژی و غیر انحصاری شدن آن افزایش یافته است. نه فقط در فلسطین بلکه در یمن، سوریه، لبنان و... هم این روند قابل ردیابی است. دسترسی به سلاح‌های مدرن‌تر، مختصات جدیدتر و توازن متفاوتی را شکل داده است. زمینه‌های ذهنی و نظری قبلی در کنار امکان بهره‌گیری از تکنولوژی‌های جدید می‌تواند زمینه‌های شکل‌گیری اقدامات اخیر را توجیه کند.

پس از اقدامات نخستین حماس، شاهد هجوم همه‌جانبه اسرائیل علیه فلسطین هستیم. استفاده از سلاح‌های غیرمتعارف و بمب‌های خوشه‌ای و فسفوری و... همچنین از میان بردن همه زیرساخت‌های اداری، صنعتی، خدماتی و انرژی فلسطین شرایط دهشتناکی را ایجاد کرده است. آیا اسرائیل با این شکل تهاجم دستاوردی خواهد داشت؟

از قبل قابل پیش‌بینی بود که وقتی عرصه مبارزه و پیکار به جای سیاسی و مدنی و... نظامی می‌شود، آن رژیم و گروهی که دست بالا را دارد، قدرت مانور بیشتری پیدا می‌کند. اتفاقی که پس از عملیات توفان‌الاقصی در حال وقوع است (به خصوص پس از آنکه اسرائیل در سطح جهان حیثیت خود را بر باد رفته دید) تلاش برای اعاده حیثیت است. اسرائیل احساس کرد که با افزودن بر شدت تهاجمات و استفاده از سلاح‌های غیر متعارف می‌تواند حیثیت گمشده خود را بیابد. اما در خصوص اینکه نهایتاً چه کسی دست بالا را در منطقه به دست می‌گیرد، باید گفت گروهی که اراده قوی‌تری دارد. نخستین نتیجه حمله اسرائیلی‌ها تلفات بزرگ انسانی در منطقه است. این تلفات عواطف جهان را جریحه‌دار کرده و سرنوشت منازعه را مشخص می‌کند. با توجه به سابقه قبلی رفتار اسرائیل این انتظار را می‌توان داشت که متعاقب حمله نسبتاً گسترده حماس با تلفات بالای هزار نفر، یک چنین شرایط خونینی در فلسطین شکل گیرد. اما مانند همه منازعات نظامی دیگر در طول تاریخ، این تصور که با کشت و کشتار بیشتر و سلاح‌های بزرگ‌تر، پیروزی هم حاصل می‌شود، اشتباه است. موضوع فلسطین اگر با دست بالای نظامی قابل حل شدن بود، طی 70 سال گذشته تا به امروز حل شده بود. وقتی تعادل و برآیند قوای دو طرف بسیار از هم فاصله دارد، کسی نمی‌تواند توقع داشته باشد با تکیه بر ظرفیت‌های نظامی می‌توان پیروز منازعه شد.

پس چگونه می‌توان منازعه فلسطینیان و اسرائیلی‌ها را حل کرد؟

حل مساله فلسطین مستلزم راه‌حلهای عادلانه، همه‌جانبه‌نگر و احیاکننده حقوق انسان‌ها در منطقه است. اگر تصور شود با ادامه وضع موجود می‌توان این مناقشه را حل کرد، تجربه چندین و چند بار تکرار شده در منطقه است. به همه طرف‌ها و مجامعی که می‌توانند برای حل بحران مدخلیتی داشته باشند، یادآور می‌شود که باید راه‌حلی پایدار، اساسی و مستلزم تامین حقوق طرفین در منطقه پیدا شود تا بر اساس آن مساله دیرین فلسطین حل شود.

در سال‌های ابتدایی قرن جدید میلادی، دیدگاهی ذیل عنوان جنگ ادیان و تمدن‌ها از سوی هانتینگتون و محافل غربی مطرح شد؛ در همان برهه دولت اصلاحات ایده گفت‌وگویی ادیان و گفت‌وگویی تمدن‌ها را مطرح کردند. چقدر رخداد‌های اخیر برآمده از موضوع جنگ ادیان و تمدن‌ها است و چقدر جهان امروز به بازخوانی دوباره گفت‌وگویی ادیان و تمدن‌ها نیاز دارد؟

شرایط منطقه امروز بسیار خطرناک است و می‌تواند زمینه‌های منازعه‌ای فراگیر و وسیع را در سطوح منطقه‌ای و جهانی فراهم کند. این نگرانی‌ها از سوی بسیاری از اندیشمندان، صاحب‌نظران و تحلیلگران مورد هشدار و نگرانی قرار گرفته است. رخداد‌های اخیر در فلسطین اشغالی می‌تواند یکی از بسترهایی باشد که باعث نزاع بزرگ تمدنی و دینی باشد. بازگشت به گفت‌وگو، تعامل و مفاهمه بین تمدن‌ها و ملل می‌توانست و هنوز می‌تواند بستری برای یافتن راه‌حلهای نجات‌بخش باشد. دنیا اما در حال دور شدن از ایده گفت‌وگویی ادیان و تمدن‌هاست.

موضوع راهبردهای ایران در این منازعه بسیار کلیدی است. برخی تحلیلگران با اشاره به راهبردهای قبلی در ماجرای جنگ روسیه و اوکراین نگران هستند که آتش‌تلاعات اخیر، منافع ملی ایران را هم درگیر کند. چطور می‌توان هم منافع ملی را دنبال کرد و هم به مردم فلسطین برای دستیابی به منافعشان کمک کرد؟

موضوع، موضوع دفاع از انسانیت است، حتی فراتر از یک گرایش دینی و قومی، موضوع ارزش‌های انسانی در این رخداد مطرح است. تکریم انسانیت و حفاظت از حریم انسانی حرف اول را می‌زند. دفاع از آرمان فلسطین و حمایت از مردم مظلوم فلسطین در برابر چند دهه غصب و جرم و جنایت، یک اصل پذیرفته در همه جهان است. در ایران هم این دیدگاه حمایتی سابقه‌ای دیرینه دارد و بیش از نیم قرن است که ایرانیان، نسبت به آرمان فلسطین حساسیت داشته‌اند. حمایت از مظلومیت مردم فلسطین موضوعی پذیرفته‌شده در ایران و برای همه وجدان‌های بیدار است.

موضوعی که باعث بازتاب‌های متفاوت در خصوص این موضوع شده، مواجهه حاکمیت نسبت به این رخداد است؛ موضوعی که بازتاب‌های متفاوتی هم به دنبال دارد. همچنان معتقدم جامعه ایرانی و فرهنگ عمومی ایران، یک فرهنگ متعالی است که یاریگری مظلوم در آن اولویت دارد. این فرهنگ هیچ تغییری نکرده است. اما در مساله فلسطین،

برخی راهکارها و رفتارهای توأم با افراط و تفریط در دهه‌های گذشته هم در بحث تبلیغاتی و رسانه‌ای و هم در حوزه اجرایی، اقتصادی و عملیاتی تأثیرات نامطلوب در بطن جامعه به دنبال داشته است که جای تأسف دارد. همچنان معتقدم دفاع از آرمان فلسطین بر مبنای یکسری فاکتورها و پارامترهای پذیرفته‌شده، چون توجه جدی به منابع و امنیت ملی کشور، توجه به اولویت‌بندی‌های کشور در خصوص تمرکز بر مسائل و مشکلات داخلی کشور و مردم، از سوی دیگر موضوع کمک به مظلوم در خارج از ایران، اگر با ظرافت بیشتری تصمیم‌گیری و اجرا شود و تندروری نشود، جامعه ایران هنوز جامعه‌ای است که می‌توان با تکیه بر آن سیاست دفاع از مظلومان در منطقه و جهان را دنبال کرد. مردم ایران برای حمایت از مردم مظلوم هیچ مشکلی نداشته و همواره پای کار هستند اما از تندروری‌ها، افراطی‌گری‌ها، سوءاستفاده‌ها و استفاده ابزاری‌ها بیزار شده است.

در خصوص رخداد اخیر پس از عملیات توفان‌الاقصی راهبردهای حاکمیت را چطور ارزیابی می‌کنید؟

در خصوص واقعه اخیر طی یک هفته گذشته، صرف‌نظر از اظهارنظرهای افراد غیر مسوول یا نیمه‌مسوول، آنچه در خلال رفتار و گفتار مسوولان اصلی کشور و نظام خصوصاً موضعی که رهبری اتخاذ کرده‌اند، مشاهده می‌شود موضعی متین، مبتنی بر حفظ منافع و امنیت ملی کشور همچنین انجام وظیفه در قبال یک کشور و ملت مظلوم بوده است. بنابراین در خصوص مواضع یک هفته اخیر، می‌توان نمره قبولی به دست‌اندرکاران رسمی کشور داد. در ادامه ایران باید تلاش کند از روند دستیابی به یک صلح پایدار با استفاده از مطالبات مردم فلسطین حمایت کند.

طی یک هفته گذشته، آنچه در خلال رفتار و گفتار مسوولان اصلی کشور و نظام خصوصاً موضعی که رهبری اتخاذ کرده‌اند، مشاهده می‌شود موضعی متین، مبتنی بر حفظ منافع و امنیت ملی کشور بوده است

برخی راهکارها و رفتارهای توأم با افراط و تفریط در دهه‌های گذشته هم در بحث تبلیغاتی و رسانه‌ای و هم در حوزه اجرایی، اقتصادی و عملیاتی تأثیرات نامطلوب در بطن جامعه در خصوص موضوع فلسطین به دنبال داشته است

دفاع از آرمان فلسطین و حمایت از مردم مظلوم فلسطین در برابر چند دهه غصب و جرم و جنایت، یک اصل پذیرفته در همه جهان است

منبع: روزنامه اعتماد 24 مهر ۱۳۸۸